

v podstatě nahrazena až prvním vydáním anotované knihy, která se svým vznikem hlásí do osmdesátých let minulého století. Hoffmannovo očekávání, že v horizontu dalších dvaceti let dojde k vypracování nové syntézy v jiném pojetí, nedošlo naplnění. V případě druhého vydání se tak i nadále jedná o nejlepší syntetické zpracování dějin českých a moravských měst, které vzhledem k velkým nárokům, s nimiž se bude muset autor nového souhrnného díla vypořádat, nebude s největší pravděpodobností ještě dlouho překonáno.

MARTIN MUSÍLEK

David PAPAJÍK, *Švábenicové. Velcí kolonizátoři a jejich následovníci*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2009 (= *Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska* 8) 552 s., ISBN 978-80-7422-004-3

Rozsáhlá publikace plodného olomouckého autora vyšla ve velmi potřebné edici *Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska*, jejíž kvalita se rovněž odvíjí od pečlivé redakční práce Jana Urbana. Po pánech ze Sovince (Praha 2005) je to již druhá kniha D. Papajíka v této edici, přičemž příběhy rodu se stejnými kořeny a erbem vyšly v nakladatelství Veduta (Páni z Holštejna, České Budějovice 2007). Autor rovněž značnou energii věnuje početným a dnes módním lokálním monografiím především z oblasti střední Moravy. K rodu pánů ze Švábenic má D. Papajík vztah, neboť pochází z Náměště na Hané, která byla již ve 13. století sídlem jedné z hlavních rodových větví. Obsírně – v dobré čtvrtině hlavního textu knihy – se však též obírá historií rodu vladyků z Dobročkovic, který nejen používal přídomek vymřelých Švábeniců, ale časem si přivlastnil jejich erbovní znamení rozletitých střel. Odpovídá tomu i tematické rozčlenění publikace. Nejprve se kriticky zabývá hypotetickými kořeny panského rodu. S názory starších historiků o původu ze středočeské nobility (Marie, Slavibor, Pavel z 2. třetiny 12. stol.) polemizuje, leč prostor věnovaný osudům těchto velmožů a jimi založenému kostelu sv. Jakuba u Kutné Hory svědčí o tom, že je jako zřídlo definitivně nezavrhl. Značnou pozornost věnuje slavné a první prameny plně prokázané „kolonizující“ generaci a následně i potomkům, jejichž věhlas s pokle-

sem důležitosti zvolna pohasínal. Pozornosti přirozeně poctil náměštskou linií a posléze zmínil chudnoucí a někdy těžko zařaditelné (či fiktivní) příslušníky rodu a jeho zánik. Po sekvenci nepravých Švábeniců (rodu z Dobročkovic) následuje stručný přehled osob angažovaných v církevním světě, a to obou rodů. Za shrnutím je pak uveden cenný exkurs do rodových sfragistických památek, jenž je dílem odborníka nad jiné povolání – Karla Müllera.

Protože existuje důkladná, ale přece jen antikvovaná monografie o Švábenicích z pera Františka Pokorného (1970), zdála by se práce na knize ulehčená. Autora však nesvedla k lehkovážnosti, na pravou míru uvedl omyly Pokorného a s oběma zmíněnými rodovými entitami se heuristicky vypořádal s důkladností jemu vlastní. Svědčí o tom podrobný poznámkový aparát a bohatá bibliografie. Ovšem oproti starším pracím autor přece jen zřetelně pokročil od suchého konstatování doložených skutečností a podrobných výtětů majetkových transakcí směrem k vyprávění příběhů (např. o rozkládající se Anežce, osudy Závise z Falkenštejna). Proti starším pracím se se značnou opatrností dokonce pustil do kombinací dobrodružství a konstrukcí. Příběhy obou rodů jsou dějinami Moravy jen rámovány, určité partie publikace pak představují sondu do dějin severovýchodních Čech.

Avšak žádná práce se nevyhne připomínkám. Za mylný považují předpoklad, že ve všech predikátních osadách muselo být opevněné sídlo (tvrz). Souvisí mj. s údajnou tvrzí Hrabíse v Lysicích v r. 1278 (s. 85, na s. 95 hrad!). Zamyšlení a opětnou analýzu vyžadují rozpory stran založení Trutnova (Úpy) – zda král, či Idík ze Švábenic (s. 54, s. 339). Dostatečně není prokázán údajný tlak Václava II. na Švábenice, aby mu Trutnovsko postoupili (s. 119). Za chybu též pokládám popření existence sídla vladyků z Dobročkovic ve Švábenicích a využití obnoveného hradu (s. 178). Tvrz se téměř s jistotou nacházela na opačném konci městečka než hrad (srov. M. Plaček, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, Dodatky*, Praha 2007, s. 93). Proto její situování kontrolovala markraběcí komise, která místo hradu jistě znala. Také tvrz v Moštěnici stála na konci vsi, a nikoli na břehu Moštěny (s. 218). Z citací plyne, že omyl pramení z nespolehlivých zdrojů.

Snad není subjektivním přístupem, když se jako zbytečné jeví dvojí uvedení událostí života

Vítka ze Švábenic (s. 120, 121). Z hlediska logiky pak pokulhává formulace na s. 134 – „*šlechtic nevlastnil zcelený majetek. Opak byl pravdou*“ – tedy vlastnil? Nadměrný prostor (s. 140–141) byl také opakovaně věnován pověsti o Hojerovi (česky Ojíři) a terminologicky nešťastné je připsání „12 sídel“ Zdeňkovi Konickému ze Švábenic (s. 216). Z výčtu plyne, že jde o osady, vsi, tedy sídliště. Stejně tak se mezi militariemi z Nového hradu (s. 214) vedle děl a střelného prachu patrně lépe vyjmají kule či koule než novověké kulky. Nu a ke správnému vyloučení Milíče z Citova z rodu rozletité střely šlo poznamenat, že oblíbené švábenické jméno mohl obdržet od matky z tohoto rodu.

Pro recenzenta coby též autora je vždy zadosťuchiněním nález chybiček (např. na s. 188, 193, 249, 343, 380). Formulace „po Písečné“ (s. 267) může být překlepem, ale i produktem nesprávného skloňování (nominativ Písečné). Snaha po kvalitě textu a vzorném provedení příloh (např. mapek a rodokmenů) ale viditelně vítězí. Pozoruhodné jsou i erbovní galerie (dobová vyobrazení, funerální památky či pečeti), četné fotografie a historická vyobrazení, archivní písemnosti, mapky a plánky některých švábenických osad, ale též půdorysy a kresebné rekonstrukce vybraných sídel.

Kniha o pánech a rytířích ze Švábenic nepochybně kvalitou naplňuje vysoké nároky příslušné ediční série. Faktograficky se dá pokládat za úplnou, některé připomínky lze zdůvodnit ryze historickou orientací autora, jiné však mohou mít kořeny jen v odlišném názoru recenzenta. Čtenáři, jenž hledá hluboké poučení o obou rodech a prostředích, v nichž jejich příslušníci prožívali své životy, se ho však v plné míře dostane.

MIROSLAV PLAČEK

Jiří JÁNSKÝ, *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Nakladatelství Českého lesa, Domažlice 2009

567 s., ISBN 978-80-87316-02-3

Po pětidílné *Kronice česko-bavorské hranice* (2001–2005) a rozsáhlé monografii *Páni ze Švamberka* (2006) pokračuje Jiří Jánský v detailním zpracování dějin západočeského regionu pojednáním o osudech rodu Gutštejnů. Jak název knihy napovídá, věnuje autor svoji pozornost

nejen hlavní větvi širokého rozrodu s erbem trojího paroží, ale i liniím dalším, které odvozují svůj původ od blahoslaveného Hroznaty. Podobně jako u předešlých publikací charakterizuje Jánského dílo účtyhodná pramenná základna, doplněná o znalost regionální literatury německé provenience, v českém prostředí mnohdy zcela neznámé. Autorovy minuciózní práci je třeba ocenit o to více, že Jánský nepůsobí jako profesionální historik, nýbrž coby středoškolský učitel.

Kvitovat lze již vstupní kapitulu, ve které se autor zabývá heraldickými památkami. Oproti úzu zavedenému v ediční řadě NLN *Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska*, kde je vždy připojován pouze sfragistický exkurz, přináší Jánský veškeré typy artefaktů s vyobrazením rodového erbu (vedle pečeti náhrobníky, kamenné reliéfy, erbovníky, rodové vývody, zvony, kachle, dřevorezby či jiné unikátní památky, jako např. hraniční kámen nebo pohřební erb). Výsledný obraz je tak podstatně plastičtější, škoda jen, že pouze menší část artefaktů doprovází obrazové ztvárnění.

Ačkoli se při výkladu o počátcích Hroznatovců a jejich blahoslaveném prapředku mohl autor opřít o spolehlivé recentní práce (především studie Petra Kubína a Josefa Žemličky), Jánský i zde jde důsledně metodou ad fontes. Do zdánlivě vytěženého tématu přináší další doplňky, přičemž asi nejvýznamnějším je hypotéza o Hroznatově přibuzenském svazku s ministeriály z Kinsbergu (Kynšperku). Po nezbytném prologu k nejstarším osudům hroznatovského rozrodu již následují dějiny vlastního rodu Gutštejnů, jež naplňují převážnou část publikace. Autor podává hutný faktografický výklad dění, přičemž těžiště přirozeně spočívá v pohusitském období, kdy se rod zařadil mezi šlechtickou elitu. Spletité dění na česko-bavorském pomezí ukazuje, že ačkoli se konfesionální i národnostní argumenty neustále vynořují při legitimizaci nejrůznějších diplomatických či válečných akcí, v reálné politice nacionální či věroučná dělitka prakticky neexistovala. Velmi názorně je ukázán i pragmatický vztah české zemské obce k těm krokům Gutštejnů, které se pohybovaly na hraně či za hranou zákona; v zahraničí, kde příslušníci rodu zaměřili své majetkové nároky zejména na území s určitou lenní závislostí k České koruně, představitelé zemské obce jejich počínání vítali s nadějí na znovupři-